

CBOS

Centrum Badania
Opinii Społecznej

KOMUNIKAT z BADAŃ

NR 95/2016

ISSN 2353-5822

Elektoraty partyjne – charakterystyka poglądów

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Spis treści

Poglądy ogółu społeczeństwa na temat istotnych kwestii społeczno-politycznych.....	2
Zróżnicowanie poglądów w elektoratach partii politycznych	9
Charakterystyka elektoratów.....	9
Potencjalne elektoraty partyjne na osiach podziałów politycznych	21

Ubiegłoroczne wybory prezydenckie i parlamentarne przyniosły zmiany na polskiej scenie politycznej. Nowym prezydentem został Andrzej Duda, zaś wybory do Sejmu wygrało PiS, uzyskując wynik pozwalający tej partii na samodzielne stworzenie rządu i odsunięcie od władzy koalicji PO-PSL. Nieoczekiwanie dobry wynik Pawła Kukiza w pierwszej turze wyborów prezydenckich przyczynił się do sukcesu w wyborach parlamentarnych powołanego przez niego Komitetu Wyborczego Wyborców „Kukiz’15”, na kandydatów którego głosowało 8,81% wyborców. Z badań wynika, że nową inicjatywę chętnie popierali ludzie młodzi, o bardzo różnych poglądach politycznych, których łączyło niezadowolenie z sytuacji w kraju oraz chęć zmiany. Nowym bytem na wyborczej scenie jest także Nowoczesna Ryszarda Petru, która przejęła m.in. część rozczarowanych wyborców Platformy Obywatelskiej z poprzednich wyborów. Przyciągnęła ona w szczególności ludzi najlepiej wykształconych i sytuowanych, zadowolonych z własnej sytuacji¹.

W związku z rekonstrukcją polskiej sceny politycznej po raz kolejny postanowiliśmy scharakteryzować poglądy wyborców partii i inicjatyw politycznych cieszących się największym poparciem społecznym. W analizach uwzględniliśmy elektoraty ugrupowań, które w omawianym badaniu uzyskały co najmniej 5% społecznego poparcia². Brałszy pod uwagę istotne kwestie społeczno-polityczne, które – jak zakładamy – współokreślają orientacje polityczne w Polsce i mogą wpływać na preferencje partyjne wyborców. Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat takich kwestii jak: pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, stopień sprywatyzowania gospodarki, regulacje dotyczące rynku pracy, pogłębianie integracji europejskiej, wprowadzenie euro w Polsce, polityka wobec uchodźców, polityka wschodnia, miejsce religii w życiu publicznym, prawna regulacja aborcji, formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich.

¹ Zob. komunikaty CBOS „Kim są wyborcy, czyli społeczno-demograficzne portrety największych potencjalnych elektoratów”, październik 2015 (oprac. B. Badora) oraz „Psychologiczne charakterystyki elektoratów partyjnych”, październik 2015 (oprac. B. Roguska).

² Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 12–19 marca 2016 roku na liczącej 1007 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów całego społeczeństwa na omawiane kwestie, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy, jakie zmiany zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich kilku lat.

Ankietowani określali swoje poglądy w każdej kwestii za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1 i 7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

Badania CBOS prowadzone od połowy lat dziewięćdziesiątych pokazują, że opinie Polaków na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są generalnie dość stabilne, choć podlegają pewnym wahaniom w zależności m.in. od sytuacji społeczno-gospodarczej w kraju. Od kilku lat obserwujemy niewielkie nasilenie postaw liberalnych w myśleniu o gospodarce i roli państwa. Jest to prawdopodobnie efekt korzystnych zmian, jakie dokonały się w kraju: malejącego bezrobocia i rosnących dochodów. Niezależnie od tego, Polacy niezmiennie opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych i redystrybucyjnych oraz za aktywną rolą państwa w gospodarce. Przekonanie, że państwo powinno zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak np. opieka zdrowotna i szkolnictwo, jest niemal powszechne. Wyraża je 80% badanych (o 3 punkty mniej niż w 2015 roku i o 6 punktów mniej niż w 2011 roku). Większość Polaków (65%) opowiada się za progresywnym systemem podatkowym. Wprowadzenie podatku liniowego popiera jedna czwarta badanych (25%). Z dłuższej perspektywy czasowej można dostrzec, że zwolenników tego rozwiązania przybywa, choć bardzo powoli. Większość badanych (66%) jest za ograniczeniem prywatyzacji i uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać w rękach państwa. Prywatyzację wszystkich państwowych przedsiębiorstw popiera 16% respondentów (o 3 punkty procentowe więcej niż rok temu). Mniej jednoznaczne są opinie na temat rozwiązań dotyczących funkcjonowania rynku pracy i zatrudniania pracowników. O ile rok temu przeważała opinia, że najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw, o tyle obecnie więcej osób stoi na stanowisku, że ważniejsze jest umożliwienie przedsiębiorstwom szybkiego zwalniania i szybkiego zatrudniania pracowników – w zależności od koniunktury gospodarczej. Odsetek badanych kładących nacisk na elastyczne reguły zatrudniania wzrósł z 34% do 40%, zaś odsetek preferujących bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy zmniejszył się z 40% do 35%.

Polacy zajmują na ogół konserwatywne stanowisko w kwestii formalizacji związków osób tej samej płci oraz prawnej regulacji aborcji. Większość (57%) jest przeciwna prawnemu umożliwieniu zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Za legalizacją jednopłciowych związków partnerskich opowiada się nieco ponad jedna czwarta badanych (27%). Mniej jednoznaczne są opinie na temat prawnej regulacji przerywania ciąży. Więcej osób (43%) skłania się jednak ku stanowisku, że generalnie aborcja powinna być zakazana, niż opowiada się za jej prawną dopuszczalnością (27%). W ciągu ostatniego roku przybyło nieco zwolenników prawnego zakazu przerywania ciąży (wzrost o 4 punkty procentowe).

W dotychczasowych badaniach CBOS Polacy zawsze opowiadali się w większości za rozdziałem Kościoła od państwa i ograniczeniem jego wpływu na politykę i życie publiczne. W omawianym sondażu tylko niewiele więcej niż co piąty badany (21%) zgodził się z opinią, że polityka i życie publiczne powinny opierać się na Dekalogu i wartościach religijnych. Większość uznała, że wartości religijne powinny obowiązywać wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących (65%).

W ostatnich latach maleje społeczne przyzwolenie na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię walki z przestępczością. Najprawdopodobniej jest to efekt postępującego spadku przestępczości w naszym kraju i wzrostu poczucia bezpieczeństwa. Obecnie 46% respondentów jest zdania, że z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód „zwykłych” obywateli. Dwie piąte (40%) uważa, że walka z przestępczością może usprawiedliwiać ograniczenie swobód obywatelskich.

Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2008 roku, przyczynił się do narastania w ubiegłych latach sceptycyzmu wobec rozwoju integracji europejskiej. Obecnie, być może za sprawą napięć w relacjach między Polską a instytucjami i politykami Unii Europejskiej wywołanych kryzysem konstytucyjnym w naszym kraju i związanymi z tym obawami o przyszłość Polski w UE, obserwowana tendencja została zahamowana. W ciągu ostatniego roku zwiększył się (z 33% do 40%) odsetek badanych wyrażających przekonanie, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej. Odsetek osób opowiadających się za zachowaniem przez Polskę w UE jak najdalej idącej niezależności zmalał z 41% do 38%. Mimo znaczącego wzrostu poparcia dla ściślejszej integracji Polski z UE, nadal dość jednoznacznie niechętnie reakcje budzi projekt wprowadzenia w Polsce euro. Przeciw przyjęciu przez nasz kraj wspólnej europejskiej waluty jest blisko dwie trzecie ankietowanych (65%), a tylko 13% popiera jej wprowadzenie.

W ostatnim roku jedną z najbardziej palących kwestii i wyzwaniem dla Europy był kryzys uchodźczy i migracyjny. Mimo dość powszechnej akceptacji członkostwa w UE i wzrostu poparcia dla pogłębiania integracji, Polacy są dość jednoznacznie niechętni przyjmowaniu uchodźców z Północnej Afryki i Bliskiego Wschodu. Sprzeciwia się temu blisko trzy czwarte badanych (73%), za ich przyjęciem jest jedynie 14% badanych.

Od ubiegłego roku dość stabilne pozostają opinie na temat polskiej polityki wschodniej. Przeważa pogląd, że nasz kraj powinien dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (46%). Mniej niż jedna czwarta badanych (23%) jest zdania, że Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR.

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych											
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV–V '05	IX–X '07	VIII–IX '09	VI–VII '11	IV–V '15	III '16
	w procentach											
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	28	44	44	38	33	40
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	16	15	19	18	21	17
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	40	30	29	34	41	38
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	16	11	7	10	5	5
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86	83	80
Opinia ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8	8	10
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5	8	9
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1

Tabela 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,95	2,14
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,04	1,59
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,00	2,26
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,12	2,26
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,46	1,93
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		
(1) Polityka i życie publiczne powinny opierać się na Dekalogu, wartościach religijnych	5,24	2,07
(7) Wartości religijne powinny obowiązywać wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących		
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	4,96	2,37
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci		
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	5,49	1,91
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro		
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,64	1,87
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególnie na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją		
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	4,07	2,09
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników		
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	5,29	1,81
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową		
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki	5,67	1,75
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki		

ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW W ELEKTORATACH PARTII POLITYCZNYCH

Opinie dotyczące wszystkich kwestii poddanych ocenie badanych są w istotnym stopniu zróżnicowane w analizowanych elektoratach partyjnych. Największe kontrowersje budzą kwestie światopoglądowe, takie jak prawna regulacja przerywania ciąży oraz miejsce religii w życiu publicznym. Nieco mniejsze rozbieżności opinii wywołuje w badanych elektoratach ewentualna formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci (być może dlatego, że ta kwestia nie jest obecnie przedmiotem szerszej debaty publicznej w Polsce). Jeśli chodzi o politykę międzynarodową, elektoraty dzieli dziś przede wszystkim stosunek do dwóch spraw: przyjmowania uchodźców z Syrii i innych państw Bliskiego Wschodu czy Afryki oraz zasadności pogłębiania integracji europejskiej. Opinie na temat ewentualnego przyjęcia euro czy też polityki wschodniej są wśród wyborców poszczególnych ugrupowań bardziej zbliżone. W kwestiach społeczno-ekonomicznych największe rozbieżności dotyczą państwa opiekuńczego, a w dalszej kolejności stopnia sprywatyzowania gospodarki. Mniej kontrowersji budzą w analizowanych elektoratach rozwiązania dotyczące systemu podatkowego oraz funkcjonowania rynku pracy. Dość zbliżone są też opinie na temat ewentualnego ograniczania praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolenników tej partii wyróżniają spośród innych elektoratów przede wszystkim opinie w kwestiach światopoglądowych. Zdecydowanie częściej niż wyborcy pozostałych ugrupowań skłonni są dostrzegać potrzebę obecności religii w życiu publicznym. Dwie piąte spośród nich (40%) zgadza się z opinią, że polityka i życie publiczne powinny opierać się na Dekalogu i wartościach religijnych. Mimo że przekonanie to jest znacznie bardziej rozpowszechnione wśród sympatyków PiS niż w innych elektoratach, to równie wielu zwolenników tej partii (40%) jest przeciwnego zdania i uważa, iż wartości religijne powinny znajdować wyraz wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących. Bardziej rygorystyczne stanowisko niż elektoraty pozostałych ugrupowań wyborcy PiS zajmują w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży. Za zakazem aborcji opowiada się prawie dwie trzecie spośród nich (64%), a tylko 12% jest zdania, że przerywanie ciąży powinno być legalne. Co ciekawe, poglądy sympatyków PiS w tej kwestii są obecnie bardziej restrykcyjne niż rok temu, kiedy to zakaz aborcji popierało 52% spośród

nich. Elektorat PiS jest najbardziej niechętny instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci – w tej grupie ponad dwie trzecie (70%) jest temu przeciwnych.

Poglądy wyborców PiS na temat metod zwalczania przestępczości nie są jednoznaczne. Wprawdzie blisko połowa z nich (46%) dopuszcza ograniczenie praw i swobód obywateli w celu skuteczniejszej walki z przestępczością, jednak więcej niż jedna trzecia (37%) tego nie aprobuje.

Wśród zwolenników PiS silniejsze niż w elektoratach innych partii są postawy etatystyczne. Blisko trzy czwarte wyborców tej partii (74%) uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa. Tyle samo (74%) opowiada się za progresją podatku od dochodów osobistych. Sympatycy PiS w ogromnej większości (84%) oczekują od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych. W kwestii właściwego funkcjonowania rynku pracy opinie zwolenników PiS nie odbiegają wyraźnie od poglądów ogółu badanych: w równej mierze opowiadają się za bezpieczeństwem zatrudnienia i ochroną istniejących miejsc pracy (35%) co za elastycznością rynku pracy (35%). Tak jak w całym społeczeństwie, w ciągu ostatniego roku w elektoracie PiS zmniejszyło się postrzegane znaczenie bezpieczeństwa zatrudnienia i ochrony miejsc pracy.

Zwolenników PiS cechuje stosunkowo duży sceptycyzm wobec procesu pogłębiania integracji europejskiej. Blisko połowa z nich (49%) opowiada się za zachowaniem przez Polskę daleko idącej niezależności w UE. Za zacieśnianiem współpracy we Wspólnocie jest co czwarty wyborca PiS (27%). Mimo napięcia między instytucjami UE a obecną władzą (związanego m.in. z uruchomieniem przez Komisję Europejską procedury monitorowania praworządności w Polsce), od ubiegłego roku stosunek do rozwoju europejskiej integracji w elektoracie PiS nie zmienił się znacząco. Prawie trzy czwarte sympatyków tej partii (74%) jest przeciwnych wprowadzeniu euro w Polsce. Jeszcze większa grupa spośród wyborców PiS (77%) sprzeciwia się przyjmowaniu uchodźców napływających do Europy.

Opinie zwolenników PiS na temat polityki wschodniej kształtują się podobnie jak wśród ogółu społeczeństwa. Przeważa pogląd, że Polska nie powinna angażować się zbyt mocno na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (50%). Aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń narodów byłego ZSSR oczekuje niewiele więcej niż co piąty wyborca PiS (22%).

Z analiz³ wynika, że chęci oddania głosu na PiS w wyborach parlamentarnych sprzyja obecnie przede wszystkim: przekonanie, że polityka i życie publiczne powinny opierać się

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

na Dekalogu i wartościach religijnych, restrykcyjne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji, sceptycyzm wobec pogłębiania integracji europejskiej, akceptacja własności państwowej w gospodarce oraz progresywnej skali podatkowej.

Platforma Obywatelska. Partia Grzegorza Schetyny ma zdecydowanie proeuropejski elektorat: wśród jej wyborców jest niemal czterokrotnie więcej zwolenników pogłębiania integracji europejskiej (66%) niż przeciwników tego procesu (17%). W ciągu ostatniego roku poparcie dla przyspieszenia integracji europejskiej wśród sympatyków PO bardzo znacząco się zwiększyło. Mimo to ponad połowa sympatyków PO (52%) jest przeciwna wprowadzeniu w Polsce euro. Oznacza to jednak, że sprzeciw wobec przyjęcia europejskiej waluty jest w tej grupie mniejszy niż przeciętnie w całym społeczeństwie. Za możliwie najszybszym wprowadzeniem euro opowiada się niemal co czwarty zadeklarowany wyborca PO (23%). Tak jak w całym społeczeństwie, w elektoracie PO przeważa niechęć do przyjmowania przez Polskę uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych państw Bliskiego Wschodu i Afryki (56%), jest ona jednak zdecydowanie słabsza niż przeciętnie. Blisko co trzeci wyborca PO (30%) jest za przyjęciem uchodźców. Zwolennicy PO nieco częściej niż przeciętnie opowiadają się także za prowadzeniem przez Polskę aktywnej polityki wschodniej oraz wspieraniem proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw postsowieckich (29%). Także i w tym przypadku przewagę (38%) mają jednak osoby stojące na stanowisku, że priorytetem w polskiej polityce wschodniej powinno być dbanie o dobre relacje z Rosją.

W kwestiach światopoglądowych elektorat PO jest bardziej liberalny niż przeciętnie. Zdecydowana większość zwolenników tej partii (82%) uważa, że religia to sprawa prywatna, a wartości religijne nie powinny manifestować się w sferze publicznej. Niejednoznaczne są opinie sympatyków PO na temat prawnej regulacji aborcji: niemal równie często opowiadają się oni za dopuszczalnością przerywania ciąży (26%) co za zakazem (27%). Szczególnie dużą część (43%) stanowią wśród nich osoby, które są zdania, że rozwiązania prawne w tym zakresie nie powinny być ani nadmiernie liberalne, ani zbyt restrykcyjne – lecz stanowić kompromis uwzględniający różne racje i poglądy. Wśród zwolenników PO mniejszy niż przeciętnie opór budzi postulat instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci: sprzeciwia się temu 44% spośród nich. Wprowadzenie możliwości formalnego zawierania takich związków popiera blisko co trzeci (32%).

Opinie wyborców PO w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa nie odbiegają istotnie od poglądów ogółu badanych lub są nieco bardziej liberalne niż przeciętnie. Zdecydowana większość z nich (77%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji

opiekuńczych. Większość sympatyków PO (60%) popiera progresywną skalę podatkową. Mimo stosunkowo mniej etatystycznych poglądów, większość wyborców tej partii (56%) jest zdania, że znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa. Odwrotnie niż ogół badanych, zwolennicy PO za ważniejsze uznają bezpieczeństwo zatrudnienia (40%) niż elastyczność rynku pracy (33%). Co ciekawe, o ile wśród ogółu ankietowanych wraz z poprawą sytuacji na rynku pracy zmniejszyło się znaczenie przypisywane bezpieczeństwu zatrudnienia, o tyle w elektoracie PO zyskało ono na znaczeniu.

Wyborcy PO nieco rzadziej niż przeciętnie (34%) skłonni są zgodzić się na ograniczanie praw obywatelskich w celu skuteczniejszej walki z przestępczością. Ponad połowa z nich (51%) uważa, że zwalczanie przestępczości nie powinno się odbywać kosztem naruszania swobód obywatelskich.

Z przeprowadzonych analiz⁴ wynika, że chęć poparcia PO w wyborach parlamentarnych uwarunkowana jest przede wszystkim poparciem dla pogłębiania integracji europejskiej, a także przekonaniem, że religia i wartości religijne powinny obowiązywać jedynie w życiu prywatnym.

Nowoczesna Ryszarda Petru. Wyborców tej partii łączą i odróżniają od zwolenników innych ugrupowań przede wszystkim opinie w kwestiach światopoglądowych. Jej elektorat jest najbardziej liberalny światopoglądowo. Ogromna większość sympatyków Nowoczesnej (88%) uważa, że wartości religijne powinny wyrażać się wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących. Ponad połowa (51%) opowiada się za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży, a połowa (50%) popiera wprowadzenie prawnej możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci.

Wyborcy Nowoczesnej są bardziej niż przeciętnie wrażliwi na kwestię przestrzegania praw obywatelskich – zdaniem większości z nich (59%) walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich.

Nowoczesna ma także – obok PO – najbardziej proeuropejski elektorat. Blisko dwie trzecie jej zadeklarowanych wyborców (64%) uważa, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji z Unią Europejską. Większy niż w pozostałych elektoratach jest też odsetek zwolenników możliwie szybkiego przyjęcia euro (30%), jednak i wśród nich przeważa sprzeciw wobec wprowadzenia w Polsce wspólnej waluty (48%). Stosunkowo najmniejszy opór budzi w elektoracie Nowoczesnej przyjmowanie uchodźców napływających

⁴ Por. przypis 3.

do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki: popiera je blisko co trzeci spośród nich (32%), a niemal połowa jest temu przeciwna (47%). Wyborcy Nowoczesnej częściej niż przeciętnie (31%) opowiadają się za prowadzeniem przez Polskę aktywnej polityki wschodniej i wpieraniem proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR. Także i oni stawiają jednak przede wszystkim na dobre relacje z Rosją (39%).

W myśleniu o gospodarce i roli państwa elektorat Nowoczesnej jest nieco bardziej liberalny niż przeciętnie i również pod tym względem dość podobny do elektoratu PO. Blisko trzem czwartym wyborców tej partii (74%) bliska jest wizja państwa opiekuńczego, ponad połowa (56%) opowiada się za progresywną skalą podatkową, niewiele mniej (51%) dopuszcza państwową własność w gospodarce. Zwolennicy Nowoczesnej przedkładają elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników (43%) nad bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (31%).

Z analiz⁵ wynika, że deklaracjom poparcia Nowoczesnej w wyborach parlamentarnych sprzyja przede wszystkim: liberalne stanowisko w kwestii prawnej dopuszczalności aborcji, poparcie dla przyjmowania uchodźców z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki, akceptacja pogłębiania integracji europejskiej oraz przekonanie, że wartości religijne powinny manifestować się wyłącznie w życiu prywatnym.

Kukiz'15. Wyborcy tego ruchu na tle pozostałych elektoratów wyróżniają się najbardziej niechętnym stosunkiem do przyjmowania w Polsce uchodźców z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki. Sprzeciw wobec relokacji do naszego kraju uchodźców z innych państw UE deklaruje aż 92% spośród nich.

Generalnie sympatycy ugrupowania Pawła Kukiza są bardziej niż przeciętnie sceptyczni wobec rozwoju integracji europejskiej: blisko połowa (49%) uważa, że Polska powinna dążyć do zachowania jak największej niezależności w UE, pogłębienia integracji oczekuje niespełna co trzeci (32%). Zdecydowana większość zwolenników tej formacji (77%) jest przeciwna wprowadzeniu w Polsce euro. W elektoracie Kukiz'15, podobnie jak w całym społeczeństwie, przeważa pogląd, że Polska nie powinna angażować się zbyt mocno na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (51%). Aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń narodów byłego ZSSR oczekuje mniej niż co czwarty wyborca Kukiz'15 (23%). Opinie zwolenników Kukiz'15 w kwestii integracji europejskiej oraz polityki wschodniej rozkładają się bardzo podobnie jak w elektoracie PiS.

⁵ Por. przypis 3.

Sympatycy ruchu Kukiz'15 nie wyróżniają się poglądami w kwestiach światopoglądowych – są one wśród nich podobne jak w całym społeczeństwie. Blisko dwie trzecie zdeklarowanych wyborców tego ugrupowania (62%) uważa, że wartości religijne powinny znajdować wyraz przede wszystkim w życiu prywatnym. Ponad połowa (57%) jest przeciwna prawnemu uznaniu związków partnerskich osób tej samej płci. Zwolennicy Kukiz'15 częściej zajmują restrykcyjne (43%) niż liberalne (28%) stanowisko w kwestii prawnej dopuszczalności przerywania ciąży.

Wyobrażenia wyborców ruchu Kukiz'15 dotyczące właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa generalnie nie odbiegają od oczekiwań ogółu badanych. Ponad trzy czwarte spośród nich (76%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych, ponad dwie trzecie (67%) akceptuje znaczący udział przedsiębiorstw państwowych w gospodarce, niewiele mniej (63%) opowiada się za progresywną skalą podatkową. W jednej kwestii opinie wyborców Kukiz'15 znacząco różnią się od poglądów ogółu ankietowanych: bardziej niż przeciętnie cenią elastyczne reguły zwalniania i zatrudniania pracowników (51%).

Zdeklarowani wyborcy tego ruchu są bardziej niż przeciętnie wrażliwi na kwestię ograniczania praw obywatelskich: zdaniem ponad połowy z nich (57%) walka z przestępczością nie powinna się odbywać kosztem naruszania swobód obywatelskich.

Z analiz⁶ wynika, że deklaracje poparcia ruchu Kukiz'15 związane są w głównej mierze z niechęcią do przyjmowania w Polsce uchodźców z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu czy Afryki.

KORWiN. Zwolennicy tego ugrupowania wyróżniają się przede wszystkim wyobrażeniami na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Ich poglądy na gospodarkę i rolę państwa są zdecydowanie bardziej liberalne niż poglądy wyborców innych ugrupowań. Co więcej, liberalne podejście do gospodarki jest wśród sympatyków partii KORWiN częstsze niż rok temu. Odwrotnie niż w pozostałych elektoratach, wśród zwolenników partii KORWiN przeważa opinia, że to przede wszystkim sami obywatele, a nie państwo, powinni dbać o zapewnienie sobie opieki zdrowotnej, możliwości kształcenia dzieci itd. (51%). Ponad połowa sympatyków tego ugrupowania (54%) popiera podatek liniowy. Praktycznie tyle samo (55%) opowiada się za prywatyzacją państwowych przedsiębiorstw. Ogromna większość sympatyków partii KORWiN (82%) uważa, że ważniejsze niż ochrona

⁶ Por. przypis 3.

miejsce pracy jest to, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej i w razie potrzeby łatwo zmniejszać zatrudnienie oraz by nie bały się ponownie zatrudniać pracowników.

Elektorat partii KORWIN jest jednocześnie najbardziej antyunijny i najbardziej prorosyjski. Większość zwolenników tej formacji (62%) sprzeciwia się rozwojowi integracji europejskiej i opowiada się za zachowaniem przez Polskę jak największej niezależności w UE. Potencjalni wyborcy partii KORWiN są zdecydowanie przeciwni przyjęciu przez nasz kraj euro (80%). Większość z nich (70%) uważa, że Polska nie powinna się w sposób szczególny angażować na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją. Wyborcy ugrupowania Janusza Korwin-Mikkego są niemal tak samo niechętni przyjmowaniu uchodźców z Syrii oraz innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki jak zwolennicy ruchu Kukiz'15 – przeciw wobec ich relokacji do Polski wyraża 87% spośród nich.

Opinie potencjalnych wyborców partii KORWiN w kwestiach światopoglądowych nie odbiegają wyraźnie od poglądów ogółu badanych. Zdaniem blisko dwóch trzecich z nich (65%) wartości religijne powinny manifestować się wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących. W kwestii prawnej regulacji aborcji ponad dwukrotnie częściej zajmują restrykcyjne (49%) niż liberalne stanowisko (23%). Temat związków osób tej samej płci łączy zwolenników partii KORWiN i sympatyków PiS – ponad dwie trzecie (68%) sprzeciwia się prawnemu uznaniu związków homoseksualnych.

Opinie dotyczące metod zwalczania przestępczości także układają się w elektoracie partii KORWIN dość podobnie jak wśród zwolenników PiS. Prawie połowa (46%) byłaby skłonna zaakceptować ograniczenie praw obywatelskich w imię skutecznej walki z przestępczością, nie zgodziłoby się na to blisko dwie piąte (39%).

Analizy⁷ pokazują, że zamiarowi oddania głosu w wyborach parlamentarnych na partię KORWiN bardzo wyraźnie sprzyja brak oczekiwania, iż państwo będzie pełniło funkcje opiekuńcze, w dalszej kolejności – poparcie dla prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw oraz akceptacja podatku liniowego.

⁷ Por. przypis 3.

Tabela 3. Rozkłady opinii w omawianych kwestiach w poszczególnych elektoratach

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	PiS	PO	Nowoczesna	Kukiz'15	KORWiN
	w procentach				
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	27	66	64	32	21
Opinia ambiwalentna (4)	17	13	17	19	15
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	49	17	18	49	64
Trudno powiedzieć	4	4	0	0	0
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	84	77	74	76	36
Opinia ambiwalentna (4)	8	14	17	13	13
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	6	8	9	11	51
Trudno powiedzieć	2	1	0	0	0
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	74	60	56	63	41
Opinia ambiwalentna (4)	4	4	11	11	5
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	19	36	32	25	54
Trudno powiedzieć	3	0	1	1	0
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	46	34	27	36	46
Opinia ambiwalentna (4)	13	11	14	18	15
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	37	51	59	57	39
Trudno powiedzieć	4	4	0	0	0
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	12	26	51	28	23
Opinia ambiwalentna (4)	18	43	29	27	28
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	64	27	16	43	49
Trudno powiedzieć	6	4	4	2	0

Tabela 3 cd. Rozkłady opinii w omawianych kwestiach w poszczególnych elektoratach

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	PiS	PO	Nowoczesna	Kukiz'15	KORWiN
	w procentach				
Polityka i życie publiczne powinny opierać się na Dekalogu, wartościach religijnych (1+2+3)	40	10	8	21	21
Opinia ambiwalentna (4)	16	7	4	16	18
Wartości religijne powinny obowiązywać wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących (5+6+7)	40	82	88	62	62
Trudno powiedzieć	4	1	0	1	0
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	18	32	50	22	21
Opinia ambiwalentna (4)	7	21	10	19	8
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	70	44	36	57	68
Trudno powiedzieć	5	3	4	2	3
Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro (1+2+3)	10	23	30	7	5
Opinia ambiwalentna (4)	12	21	17	9	10
Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro (5+6+7)	74	52	48	77	80
Trudno powiedzieć	4	4	5	7	5
Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (1+2+3)	22	29	31	23	13
Opinia ambiwalentna (4)	20	26	27	26	17
Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (5+6+7)	50	38	39	51	70
Trudno powiedzieć	8	7	3	0	0
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	35	40	31	22	11
Opinia ambiwalentna (4)	23	24	21	20	7
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	35	33	43	51	82
Trudno powiedzieć	7	3	5	7	0

Tabela 3 cd. Rozkłady opinii w omawianych kwestiach w poszczególnych elektoratach

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	PiS	PO	Nowoczesna	Kukiz'15	KORWiN
	w procentach				
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	11	29	26	13	55
Opinia ambiwalentna (4)	13	12	21	18	11
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	74	56	51	67	34
Trudno powiedzieć	2	3	2	2	0
Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki (1+2+3)	8	30	32	4	10
Opinia ambiwalentna (4)	11	13	20	1	3
Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki (5+6+7)	77	56	47	92	87
Trudno powiedzieć	4	1	1	3	0

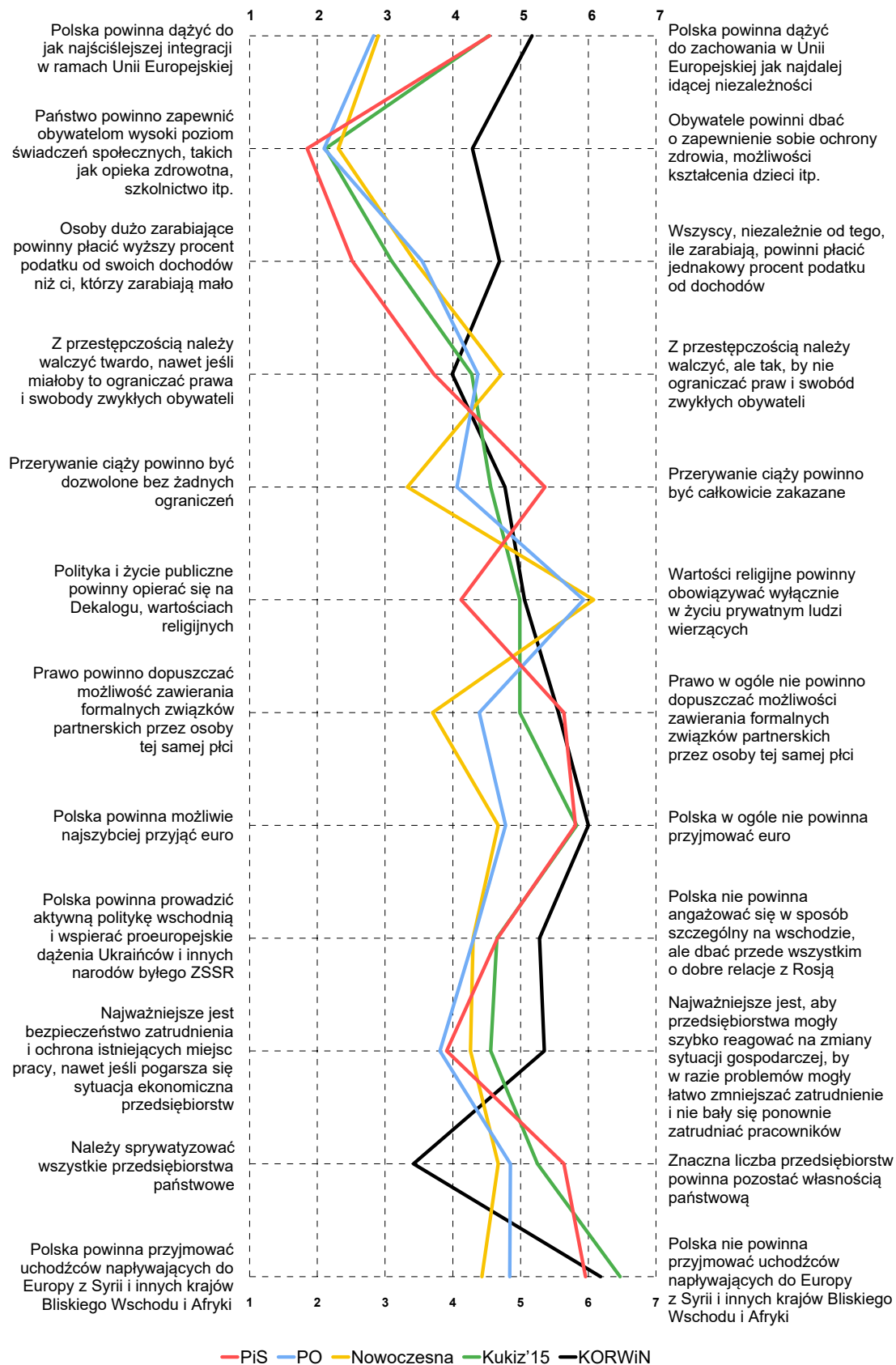
Tabela 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	PiS	PO	Nowoczesna	Kukiz'15	KORWiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	4,54	2,83	2,90	4,53	5,17
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności					
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,85	2,10	2,31	2,12	4,29
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.					
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,52	3,55	3,44	3,10	4,69
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów					
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,72	4,37	4,72	4,28	3,99
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli					

Tabela 4 cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	PiS	PO	Nowoczesna	Kukiz'15	KORWiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	5,36	4,06	3,33	4,56	4,77
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane					
(1) Polityka i życie publiczne powinny opierać się na Dekalogu, wartościach religijnych	4,12	5,93	6,08	4,99	5,06
(7) Wartości religijne powinny obowiązywać wyłącznie w życiu prywatnym ludzi wierzących					
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	5,64	4,39	3,70	4,99	5,56
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci					
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	5,81	4,78	4,67	5,83	6,00
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro					
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,66	4,31	4,30	4,65	5,28
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją					
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,91	3,81	4,26	4,56	5,35
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników					
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	5,64	4,85	4,67	5,25	3,42
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową					
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki	5,96	4,84	4,43	6,47	6,18
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu i Afryki					

**RYŚ. 1. OPINIE POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.
WARTOŚCI ŚREDNIE NA SKALI 1-7**

POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Podobnie jak w latach ubiegłych, wyrażone na skali opinie elektoratów partyjnych posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁸ – trzech osi podziałów politycznych w Polsce. Przedstawiony model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem zróżnicowania poglądów polskiego społeczeństwa. Dla większej spójności i klarowności modelu podziałów politycznych z analiz wyłączone zostały opinie dotyczące prawnego uznania związków partnerskich osób tej samej płci oraz zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich. Wszystkie trzy uzyskane w wyniku analiz wymiary w zbliżonym stopniu wyjaśniają zróżnicowanie poglądów polskiego społeczeństwa i pośrednio kształt polskiej sceny politycznej, a więc można je uznać za równoważne⁹.

W przestrzeni wyznaczonej przez wyodrębnione osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób obraz podziałów politycznych przedstawia pozycję elektoratów nie tyle względem wyodrębnionych wymiarów, ile przede wszystkim w relacji do siebie nawzajem.

Pierwsza oś dzieląca elektoraty pokazuje w syntetyczny sposób wyobrażenia zdeklarowanych wyborców poszczególnych partii dotyczące właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Przeciwstawia ona państwo liberalne państwu socjalnemu. Krańce tej osi można opisać jako **etatyzm** i **liberalizm**. Na szeroko rozumianą orientację etatystyczną składają się: przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, akceptacja progresywnej skali podatkowej, przekonanie, że część przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa, oraz nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy. Liberalizm ekonomiczny jest wyznaczony poprzez sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, poparcie dla podatku liniowego oraz prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw, a także przekonanie, że elastyczność rynku pracy jest ważniejsza niż bezpieczeństwo zatrudnienia.

Drugi wymiar pokazuje stosunek elektoratów do rozwoju integracji europejskiej. Skrajne punkty osi dzielącej elektoraty można opisać jako **proeuropejskość versus dystans do UE**. Z jednej strony jest to zatem akceptacja pogłębiania integracji europejskiej, poparcie dla wprowadzenia w Polsce euro, pozytywny stosunek do przyjmowania uchodźców z Syrii i innych krajów Bliskiego Wschodu czy Afryki oraz oczekiwanie, że nasz kraj będzie

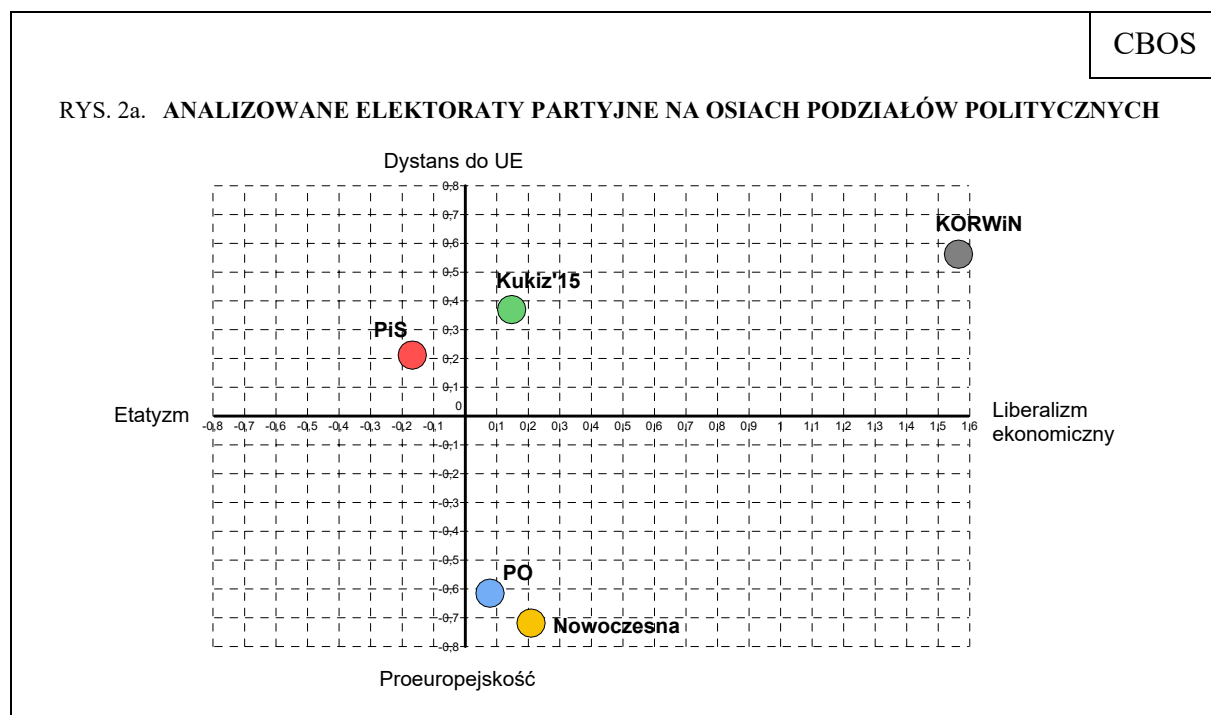
⁸ Przeprowadzono analizę czynnikową.

⁹ Całkowita wyjaśniana wariancja wynosi 47,3% (w tym pierwszy czynnik wyjaśnia 16,7% całkowitej zmienności, drugi – 16,4%, trzeci – 14,2%).

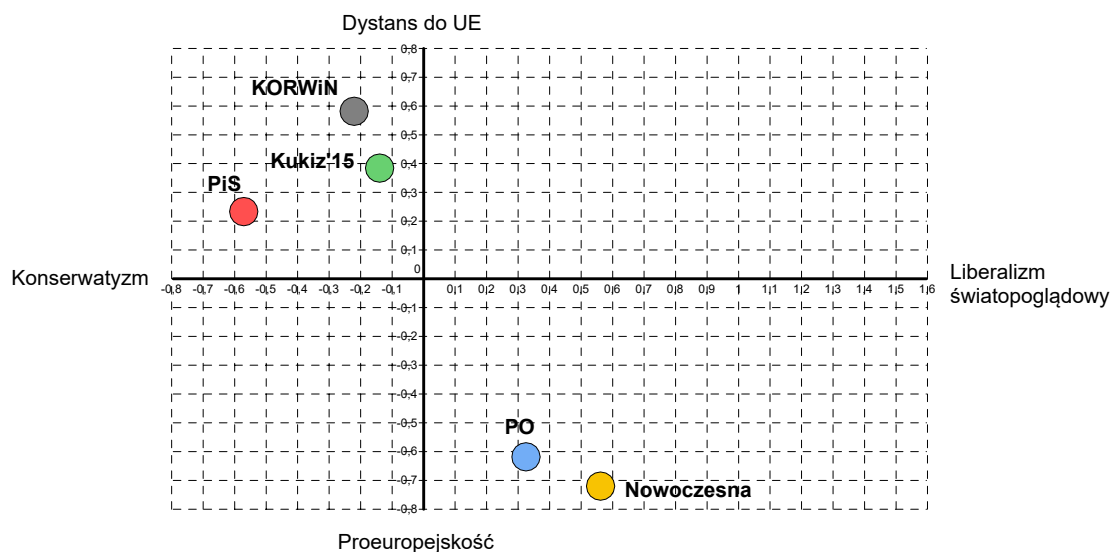
ambasadorem proeuropejskich aspiracji i dążeń Ukraińców oraz innych narodów byłego ZSRR, z drugiej zaś – przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności, sprzeciw wobec przystąpienia przez Polskę do strefy euro, niechęć do przyjmowania uchodźców i przekonanie, z priorytetem powinno być utrzymywanie dobrych relacji z Rosją.

Trzeci wymiar dzielący elektoraty można ogólnie nazwać światopoglądowym. Jeden z krańców tego wymiaru można określić jako **konserwatyzm**. Tworzą go: uznanie miejsca religii i wartości religijnych w życiu publicznym oraz poparcie dla prawnego zakazu przerywania ciąży Drugi kraniec osi można opisać jako **liberalizm światopoglądowy**. Oznacza on przekonanie, że wartości religijne powinny manifestować się wyłącznie w życiu prywatnym, oraz liberalne stanowisko w sprawie prawnej regulacji aborcji.

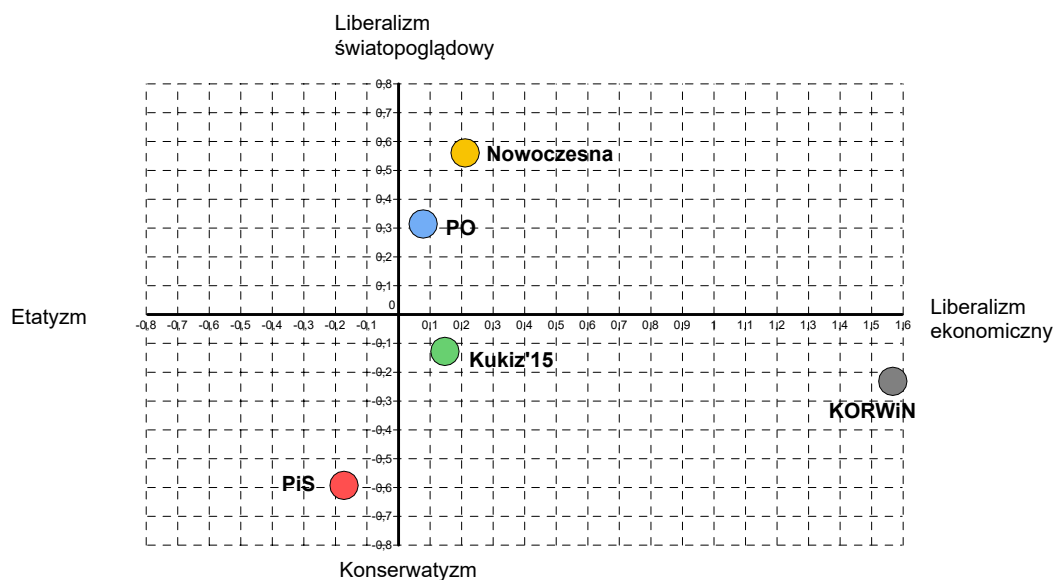
Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

RYS. 2b. ANALIZOWANE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

RYS. 2c. ANALIZOWANE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy szczególną pozycję zajmuje elektorat partii KORWiN. Poglądy jej wyborców na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są zdecydowanie bardziej liberalne niż poglądy któregośkolwiek z pozostałych ugrupowań. Wśród wyborców pozostałych formacji stosunkowo bardziej liberalne poglądy

na gospodarke – biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania – mają sympatycy Nowoczesnej, a w dalszej kolejności sympatycy ruchu Kukiz'15. Po przeciwnej stronie, oznaczającej orientację etatystyczną, lokują się zdeklarowani wyborcy PiS. Najbliżej centrum sytuuje się natomiast elektorat PO, którego wizja właściwego systemu społeczno-gospodarczego i roli państwa jest, ogólnie rzecz biorąc, w największym stopniu zbieżna z wyobrażeniami przeciętnego wyborcy.

Bardziej symetryczne jest usytuowanie elektoratów na dwóch pozostałych osiach wyznaczających podziały polityczne w Polsce. Jeśli chodzi o stosunek do rozwoju integracji europejskiej, przeciwstawne względem siebie pozycje zajmują z jednej strony elektoraty Nowoczesnej i PO, z drugiej wyborcy partii KORWiN. Nowoczesna i PO mają stosunkowo najbardziej proeuropejski elektorat, KORWiN zaś najbardziej antyunijny. Poglądy sympatyków Kukiz'15 i PiS cechuje dystans wobec rozwoju integracji europejskiej, przy czym najbliższe przeciętnemu wyborcy jest stanowisko wyborców PiS w tej kwestii.

Na osi liberalizm światopoglądowy – konserwatyzm przeciwległe względem siebie pozycje zajmują z jednej strony wyborcy PiS, z drugiej wyborcy Nowoczesnej. Zwolenników partii Jarosława Kaczyńskiego cechuje zdecydowanie największy konserwatyzm, sympatycy Nowoczesnej są najbardziej liberalni światopoglądowo. Warto zauważyć, że jeszcze rok temu na scenie politycznej nie było liczącej się partii, która przyciągałaby tego rodzaju liberalny elektorat. Do sympatyków Nowoczesnej także w tym wymiarze, a więc pod względem wyznawanego światopoglądu, stosunkowo najbliżej wyborcom PO. Raczej konserwatywnych niż liberalnych światopoglądowo wyborców ma partia KORWIN, a także ruch Kukiz'15. Zwolennicy formacji Pawła Kukiza są w tym wymiarze najbardziej reprezentatywni dla przeciętnego wyborcy.

W ciągu kilku miesięcy (między październikiem 2015 a marcem 2016) poglądy Polaków w ważnych kwestiach społeczno-politycznych stosunkowo niewiele się zmieniły. Największa zmiana dotyczy stosunku do rozwoju integracji europejskiej. Po okresie narastania sceptycyzmu wobec pogłębiania integracji, znacząco przybyło zwolenników ściślejszej współpracy w ramach Unii Europejskiej. Obecnie mniej więcej tyle samo osób opowiada się za pogłębianiem integracji, co za zachowaniem przez Polskę możliwie najdalej

idącej niezależności w UE. Dobra koniunktura gospodarcza oraz sytuacja na rynku pracy powodują, że słabną nieco postawy etatystyczne, a bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy przestają być traktowane priorytetowo. Niezależnie od tego, Polacy oczekują pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych i redystrybucyjnych oraz popierają znaczący udział przedsiębiorstw państwowych w gospodarce.

Z analiz poglądów elektoratów partyjnych wypływa kilka ciekawych wniosków. Wyborcy od niedawna funkcjonującej na scenie politycznej Nowoczesnej Ryszarda Petru są w znacznej mierze podobni do sympatyków PO, ale bardziej od nich wyraziści w poglądach. Zwolenników obu partii łączy i jednocześnie odróżnia od pozostałych uwzględnionych w analizach elektoratów (które w omawianym badaniu uzyskały co najmniej 5% społecznego poparcia) przede wszystkim proeuropejskie nastawienie, w mniejszym stopniu liberalizm światopoglądowy. W wymiarze światopoglądowym to właśnie wyborcy partii Ryszarda Petru stanowią przeciwwagę dla raczej konserwatywnych zwolenników PiS. Wydaje się zatem, że to ta partia ma obecnie największe szanse na odróżnienie się od PiS i stanie się liderem opozycji (choć jej notowania w ostatnich badaniach CBOS raczej spadają, niż rosną). Zwolenników PiS, poza orientacją konserwatywną, na tle pozostałych elektoratów wyróżnia stosunkowo największy etatyzm oraz pewien dystans do Unii Europejskiej.

Zdecydowanie najbardziej wyrazisty elektorat ma partia KORWiN, która przyciąga osoby o liberalnych poglądach gospodarczych i jednocześnie niechętnie rozwojowi integracji europejskiej.

O zwolennikach ruchu Kukiz'15 można powiedzieć, że – biorąc pod uwagę ich poglądy – w największym stopniu stanowią reprezentację przeciętnego wyborcy, choć zwraca uwagę ich większy niż w przypadku PiS dystans do Unii Europejskiej, a w szczególności niechęć do przyjmowania uchodźców napływających do Europy.

Opracowała
Beata ROGUSKA